

Плетенець В. М.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДВОХ ЧИ БІЛЬШЕ ВЖЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ

Розглянуто особливості організації і тактики проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб. Наголошено на важливості підготовки та прогнозуванні результатів, у тому числі негативних.

***Ключові слова:** одночасний допит, слідча (розшукова) дія, прогнозування, тактичний прийом.*

Постановка проблеми. Проведення розслідування досить часто призводить до виникнення істотних суперечностей у свідченнях різних категорій осіб. На їх усунення спрямована така слідча (розшукова) дія як одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У той же час чинний Кримінальний процесуальний кодекс України, на відміну від попереднього, визначає можливість проведення допиту не тільки між двома особами. Тобто розглядувана слідча (розшукова) дія може бути проведена між двома чи більшою кількістю учасників.

Водночас зазначені нововведення можуть викликати труднощі, насамперед організаційного та тактичного характеру, у слідчих при проведенні розглядуваної процесуальної дії. Наслідками можуть стати: передчасне викриття наявних у слідчого доказів, запланованих слідчих (розшукових) дій, напрямків розслідування та їх учасників, погіршення умов розслідування. Зазначене негативно вплине на виконання завдань кримінального провадження, а саме: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемам допиту та очної ставки приділяли свою увагу багато вчених, зокрема: Р.С. Белкін, В.П. Бахін, В.К. Весельський, А.Ф. Волобуєв, Є.Д. Лук'янчиков, М.В. Салтевський, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько та ін.

Збільшення кількісного складу осіб, з якими може бути проведений од-

ночасний допит, вимагає корективів організації та тактики, що розроблялися для очної ставки, з урахуванням сучасних потреб практики боротьби зі злочинністю.

Метою даної статті є висвітлення організаційно-тактичного забезпечення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.

Виклад основного матеріалу. Стаття 224 КПК України вказує, що слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях [1].

На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілі – за давання завідомо неправдивих показань.

Викликаним особам по черзі пропонується дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит, після чого слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання. Особи, які беруть участь у допиті, їх захисники чи представники мають право ставити одна одній запитання, що стосуються предмета допиту.

Опитані слідчі ОВС у 61 % випадків визначили проведення одночасних допитів двох чи більше вже допитаних осіб за участю підозрюваних як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висунування версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих (розшукових) дій. Таким чином, слідчі надають даній процесуальній дії великого значення в отриманні інформації про злочин. Особливого значення одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб набуває при розслідуванні певних кримінальних правопорушень. Так, без проведення одночасних допитів двох чи більше вже допитаних осіб не обходиться більшість кримінальних проваджень, кваліфікованих, наприклад, як хуліганство. За даними кримінальними правопорушеннями слідчому доводиться проводити значну кількість розглядуваних слідчих (розшукових) дій з різними категоріями учасників, у свідченнях яких є протиріччя.

Усунення суперечностей у свідченнях допитаних осіб та встановлення дійсного стану речей і є метою проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб. Судово-слідча практика вказує, що визначена мета проведення досягається не більше ніж в одній зі ста розглядуваних процесуальних дій. Тобто в ході одночасного допиту зміна свідчень недобросовісного учасника на користь добросовісного, підтримуючи показання останнього, складає близько 1 %. За переважною ж більшістю проведених одночасних допитів учасники підтримують раніше вже дані показання, в яких наявні істотні суперечності, котрі і намагався усунути слідчий.

Недостатньо добитися того, щоб особи, які допитуються, давали однакові свідчення стосовно обставин, про які вони раніше повідомили суперечливу інформацію. Важливо виявити, чиї показання відповідають дійсності. При проведенні одночасного допиту слідчому вельми важливо з'ясувати при-

чини розбіжностей у свідченнях осіб, які допитуються. В умовах цієї слідчої (розшукової) дії відбувається не тільки допит двох осіб по черзі, але й аналіз, а також безперервна конфронтація свідчень. По суті, вказує Р.С. Белкін, очна ставка являє собою процес безперервного порівняння свідчень двох осіб, що одночасно допитуються, з негайним використанням слідчим результатів такого порівняння для усунення протиріч в інформації, що виходить з цих джерел [2, с. 287].

У ході одночасного допиту відбувається психологічний вплив на особу, яка дає неправдиві свідчення. Чим більший авторитет учасника, який говорить правду, тим більший вплив його присутності і слів. Встановлено, що тільки одна присутність авторитетної особи для підозрюваного утруднює, а іноді і виключає давання неправдивих показань [3, с. 310].

Тактика очної ставки має специфіку, визначену такими факторами:

- розширений склад її учасників;
- ускладнений інформаційний обмін;
- сильний психологічний вплив учасників очної ставки один на одного;
- знижений рівень прогнозу слідчого;
- можливість зміни свідчень;
- підвищений ступінь тактичного ризику [4, с. 203].

Одночасний допит є доволі складною та трудомісткою слідчою (розшуковою) дією, що вимагає неабиякої підготовки від слідчого.

Приймаючи рішення про проведення одночасного допиту, слідчий повинен зважити на можливість одержання негативного, протилежного очікуваному результату (особа, що говорила правду, змінює показання на неправдиві). Для того щоб запобігти такому наслідку і досягти поставленої мети, необхідно спиратися на знання таких тактичних правил підготовки і проведення допиту:

- у слідчого повинна бути достатня впевненість у тому, що особа, яка дала правдиві показання, не змінить їх на неправдиві під впливом іншої особи;
- бажано, щоб очна ставка була раптовою для особи, що дає неправдиві показання;
- серія очних ставок неправдивої особи з кількома раніше допитаними учасниками дає більший ефект, ніж окрема очна ставка;
- якщо організатор злочинної групи дає неправдиві показання, очні ставки доцільно проводити спочатку між другорядними співзасідателями. І тільки тоді, коли правду починає говорити хтось із активних учасників групи, можна провести очну ставку між ними і організатором із дотриманням вищезазначених умов;
- як правило, запитання потрібно ставити спочатку особі, яка говорить правду;
- спочатку ставлять запитання про менш суттєві обставини чи суперечності;
- особі, яка дає правдиві показання, пропонують деталізувати їх (детальні показання більше впливають на неправдиву особу);

- у контрольованих слідчим межах допускається суперечка між учасниками очної ставки, яка іноді допомагає виявити злочинну обізнаність одного з учасників [3, с. 311].

Варто нагадати, що стосовно потерпілих передбачено кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань, а до свідків – ще й за відмову від дачі свідчень. Можливість настання відповідальності є дієвим аргументом давання цими особами правдивих свідчень. У той же час дача неправдивих свідчень підозрюваним є його правом на захист. Відповідно, ніщо не обмежує підозрюваного в ході допиту визначати власну лінію поведінки та показань. Зайнята підозрюваним позиція захисту простежується й при одночасному допиті двох чи більше вже допитаних осіб. При цьому досить часто підозрювані або інші недобросовісні учасники намагаються чинити тиск на добросовісного учасника. Цим зазначені особи намагаються уникнути відповідальності, обілити певну особу для уникнення нею покарання.

Вивченням судово-слідчої практики нами встановлено, що більшість проведених одночасних допитів проводилося на кшталт допиту однієї особи у присутності іншої, без застосування відповідних тактичних прийомів, без усвідомлення кінцевої мети розглядуваної слідчої дії, що свідчить про відсутність підготовки до проведення та планування розслідування. Це, на нашу думку, і може бути основною причиною недосягнення слідчими мети одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.

У той же час процесуальний статус особи не завжди визначає її сумлінність. Тобто підозрюваний, на відміну від потерпілого чи свідка, може давати правдиві свідчення. Таким чином, слідчий має враховувати не процесуальний статус, а ступінь сумлінності. У випадку, коли важко з'ясувати, хто з учасників дає правдиві свідчення, слідчому варто бути обережним у проведенні даної процесуальної дії або відкласти її на певний термін.

Також оголошення показань, наданих учасниками допиту на попередніх допитах, дозволяється лише після давання ними показань, але щоправда не зазначено, хто має право проявити ініціативу і чи зобов'язаний слідчий цю ініціативу підтримати. Новелою для такої процесуальної дії є те, що під час такого «одночасного допиту» можна оголошувати попередні показання допитуваних осіб.

Серед тактичних прийомів підвищення ефективності допиту часто використовуються пред'явлення у ході слідчої дії предметів, документів чи інших речових доказів, вилучених у ході проведення слідчих дій у кримінальній справі [5, с. 350].

Використання в ході допиту предметів, що мають значення речових доказів у кримінальному провадженні, є можливим, якщо вони долучені відповідно до вимог чинного КПК України. В якості речових доказів можуть виступати предмети, долучені до справи в оригіналі, та їх предметні, ізоморфні моделі, що несуть на собі ознаки, котрі встановлюють їх зв'язок з фактами, що підлягають доказуванню [6, с. 74]. Вивченням судово-слідчої практики з'ясовано, що під час одночасних допитів речові докази пред'являлися у 15 %

випадків. Запровадження у КПК України можливості одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб має як позитивні, так і негативні сторони. По-перше, одночасний допит більше двох осіб сприятиме збереженню процесуального часу. По-друге, психологічний вплив з боку декількох добросовісних учасників на недобросовісного є значно більшим, ніж від однієї особи. По-третє, застосовані слідчим тактичні прийоми можуть бути більш ефективними.

Коли недобросовісний учасник має вольову стійкість, темперамент, наприклад холерика, був раніше засудженим, у тому числі за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, слідчому потрібно використати не одного сумлінного учасника, а декількох, яким буде легше давати показання і, таким чином, психологічно тиснути на несумлінного учасника. Першим з-поміж добросовісних варто допитувати особу, що має, на думку слідчого, найбільш сильний характер та може, у моральному аспекті, краще ніж інші протистояти недобросовісному учаснику. Це, безумовно, сприятиме досягненню позитивних результатів проведення розглядуваної слідчої дії.

Зауваження викликає те, що може здійснюватися тиск на сумлінного учасника. Так, за умови наявності у нього низьких вольових якостей вплив з боку двох осіб, що дають неправдиві, але узгоджені між собою свідчення, може спричинити зміну показань на неправдиві, які містять обмову або самообмову. Якщо ж слідчий неправильно оцінить ситуацію, не з'ясує хто насправді говорить правду, то можна за рахунок психологічного впливу протидіючих розслідуванню осіб повести слідство хибним шляхом, втратити час, або навіть притягнути до кримінальної відповідальності невинуватого.

Варто згадати й про те, що збільшення кількості учасників розглядуваної слідчої (розшукової) дії призводить до підвищення психологічного навантаження на слідчого, складнішого контролю, у тому числі за обміном інформацією між учасниками, їх жестами, мімікою тощо.

Уникнення слідчим вказаних та інших недоліків значною мірою є можливим завдяки ретельній підготовці та якісному проведенню одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.

Висновки. Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб є важливою, досить часто незамінною будь-якою іншою, слідчою (розшуковою) дією, що проводиться за значною кількістю кримінальних проваджень.

Це визначає потребу слідчих у належному рівні знань щодо тактики її проведення, передбачення сценарію розвитку подій під час одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб та їх значення для провадження. Одночасний допит є доволі складною та трудомісткою слідчою (розшуковою) дією, що вимагає неабиякої підготовки від слідчого.

У разі передбачення можливості одержання негативного результату та погіршення у результаті цього обстановки розслідування слідчий має відмовитися або перенести розглядувану слідчу дію на певний термін. Таким чином, слідчий покращить результативність проведення розглядуваної слідчої дії.

Напрямами наших подальших досліджень буде розгляд одночасного допиту вже допитаних осіб у несприятливих умовах.

Бібліографічні посилання

1. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х., 2012.
2. Белкин Р.С. Курс криминалистики: Криминалистические средства, приемы и рекомендации : в 3-х томах. – М., 1997. – Т. 3.
3. Криміналістика : підручник / В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв ; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва. – Х., 2011.
4. Шепитько В. Ю. Криминалістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х., 2005.
5. Пиріг І. В. Залучення спеціаліста під час проведення допиту / Пиріг І. В. // Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2008. – № 2 (38).
6. Комарков В. С. Тактика предъявления вещественных доказательств на допросе и психологические особенности восприятия наглядно-образной информации / Комарков В. С. // Криминалістика и судебная экспертиза. – Вып. 11. – К., 1975.

Плетенец В. Н. Организационно-тактическое обеспечение одновременного допроса двух или более уже допрошенных лиц. Рассмотрены особенности организации и тактики проведения одновременного допроса двух или более уже допрошенных лиц. Указано на важность подготовки и прогнозирования результатов, в том числе и негативных.

Ключевые слова: *одновременный допрос, следственное (розыскное) действие, прогнозирование, тактический прием.*

Pletenets' V. M. Organizational and tactical support of simultaneous interrogation of two or more persons already questioned. The article highlights the features of the organizational and tactical provide simultaneous interrogation of two or more persons are questioned. It is noted that simultaneous interrogation of two or more persons have questioned the participation of the suspects is the source from which information is often obtained to nominate versions on offender and further investigation (search) action.

Determined that the introduction of simultaneous interrogation of two or more persons have already questioned both positive and negative sides. First, simultaneous interrogation of more than two people would enshrine procedural time. Second, the psychological impact of the few bona fide participants in bad faith, much more than from one individual. Third tactics used by the investigator may be more effective.

Also mentioned that the increase in the number of participants are examining the investigative (detective) action will increase the psychological burden on investigator, more complex controls in the including the flow of information between the parties gestures, facial expressions and so on.

Keywords: *simultaneous interrogation, investigation (detective) performance, forecasting tactic.*

Надійшла до редакції 16.11.2014